

στήμη. Ἡ ἐπιστήμη ποτὲ δὲ γυρεύει νὰ μπεῖ στὸ βάθος (νόημα) τῶν πραγμάτων—γυρεύει μόνο νὰ ξετάσει τὴ σκέψη τῶν φαινομένων, νὰν τὰ συγκρίνει καὶ νὰν τὰ παραβάλλει. Καὶ παίρνοντας τὰ ἔργα τῆς Τέχνης ἡ Ἐπιστήμη ἀρνῆθηκε νὰν τὰ ξετάσει μονάχα τους, ἀνεξάρτητα. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέει πὼς ἔργο Τέχνης παρμένο δίχως καμιὰ σκέψη μὲ κείνονε ποὺ τόπλασε, μὲ τὸν καλλιτέχνη, ἢ μὲ κείνονε ποὺ τὸ δέχεται, μὲ τὸ θεατὴ, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνα πανί μουντζουρωμένο μὲ μπογιὰ, ἢ μιὰ σειρά ἀπὸ λέξεις κ' ἤχους. Καὶ στὴν ἐπιστήμην ἀνοίχτηκαν δύο δρόμοι γιὰ νὰ ξετάσει τὴν Τέχνη. Εἴτε νὰ ξετάσει τὴν ψυχολογικὴ συγκίνηση, ποὺ αἰσθάνεται ὁ θεατὴς, ὁ ἀναγνώστης, ὁ ἀκουστὴς ὅτα δέχεται καλλιτεχνικὴς ἐντύπωση, εἴτε νὰ ξετάσει τὴν ψυχολογικὴ συγκίνηση ποὺ αἰσθάνεται ὁ καλλιτέχνης ὅταν πλάθει τὸ ἔργο του. Κ' ἡ ἐπιστήμη δὲ μᾶς ξήγησε τί εἶναι ἡ Τέχνη, γιατί ποτὲς δὲν ἔφτασε στὰ βάθη της.

Ἀλήθεια, κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς τίς θεωρίες ἔχει καὶ τὰ συμπεράσματά της. Ἡ τέχνη μᾶς δίνει ἀπολάψεις—ποιὸς τὸ ἀρνιέται; Ἡ Τέχνη ἐξευγενίζει τοὺς ἀθρώπους—κι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Καὶ πάλι, πὼς πολλὲς φορές ἡ Τέχνη φαίνεται νὰ μὴν ἔχει κανέναν ἄμεσο σκοπὸ, νὰ μὴν ἔχει φανερὴ χρησιμότητα—ἔχουμε χίλια παραδείγματα. Τί εἶναι ἡ Τέχνη; Πὼς μπορεῖ ν' ἔχει σκοπὸ, καὶ νάναι κι' ἄσκοπη; Πὼς μπορεῖ νὰ ἐνώνει τοὺς ἀθρώπους καὶ μαζὶ τὸν ἴδιο καιρὸ νὰν τοὺς ξεχωρίζει; Νὰ ὑποχρεώνει δηλαδὴ τὸν καλλιτέχνη γιὰ νὰ μακραίνει ἀπ' τοὺς ἀθρώπους;

Σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα ἡ ἀνθρώπινη λογικὴ, ὅπως εἶναι σήμερα, δὲν μπορεῖ ν' ἀπαντήσει. Μᾶς μένουν ἄλλα μέσα. Τὸ ψυχόρμητο, μιὰ μέθοδος ποὺ τὴν ἔχουν μεταχειριστῇ σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες φιλόσοφοι, σκεπτικιστὲς, ὅλοι ποὺ γυρεύουνε νὰ λύσουν τὰ προβλήματα τῆς ὑπαρξῆς. Καὶ παραφράζοντας μιὰ σκέψη τοῦ Σοπενάουερ μποροῦμε νὰ ποῦμε: ἡ Τέχνη εἶναι ἡ γνώση τοῦ κόσμου, μὲ τὰ μέσα ποὺ βρίσκει ἡ κρίση μας. Ἡ Τέχνη εἶναι ὅ,τι λέμε σ' ἄλλους κλάδους τῆς σκέψης, ἀποκάλυψη. Τὰ ἔργα τῆς Τέχνης εἶναι ἀνοίχτες πόρτες τῆς Αἰωνιότητος.

Αὐτὲς εἶναι πάνου κατου σὲ λίγα λόγια οἱ ἰδέες ποὺ ἔχω ἐγὼ γιὰ τὴν Τέχνη, καὶ γι' αὐτὸ ἔργο ποὺ εἶναι μόνο «ὥραιον» γραμμένο ἀπὸ καλλιτέχνη ἀμὲ μόνο τὸ σκοπὸ γιὰ νὰ εἶναι ὥραϊον, γιὰ μένα δὲν

εἶναι ἔργο τέχνης, μὰ κατ' ἄλλο, φέριο. Τέτοιο ἔργο μέσα του ποτὲς δὲν κρύβει οὔτε μυστήρια, οὔτε πρόβλημα ἀπὸ κείνα ποὺ βασανίζουν τὴν ἐνθυμότητα, καὶ ποτὲς δὲ φανερώνει τίποτα παρὰ μόνο ποὺ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀχρηστο. Σὲ τέτοια ἔργα φιλοσοφία οὔτε μπαίνει, οὔτε βγαίνει. Εἶναι ἄψυχα, φέρια. Οἱ ἀπλοὶ αἰωγράφοι τῆς ζωῆς σὲ λίγα χρόνια, ὅταν τελειοποιηθοῦνε φωνόγραφοι, κινηματογράφοι, φωτογραφία κ.τ.λ. θὰ γίνουν κι' αὐτοὶ πέρα γιὰ πέρα ἀχρηστοί, γιατί τότες θὰ μπορεῖ καμιὰ κανοῦρια μηχανή (ένωση φωνόγραφου καὶ κινηματογράφου) νὰ μᾶς παρουσιάσει πῶς πιστὰ ἐπὶν κόσμος μὲ τὰ σχήματα καὶ τὰ χρώματα ὅαν ποὺ τὰ βλέπουμε. Ἐνῶ κείνο ποὺ περνᾷ μέσα ἀπ' τ' ἀπόμακρα βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κείνο ποὺ πλέκει σ' ἓνα ἄλυτο κόμπο τίς ἀνθρώπινες καρδιές, κείνο ποὺ κομματιάζει μοῖρες καὶ κουρελιάζει ζωές, κείνο τὰ μυστήρια ποὺ ὀνομάζονται Ἀγάπη, Θάνατος, Μίσος—καμιὰ μηχανή, καμιὰ ζουγραφιά δὲ θὰ μπορέσει νὰ μᾶς τὰ παραστήσει. Γιατί εἶναι πράγματα ποὺ δὲν τὰ βλέπουμε, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰν τὰ περιγράψουμε, μὰ μόνο νὰν τὰ προαιστανόμαστε. Καὶ μόνο σὲ κείνη τὴ στιγμή, ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μυστήρια, σ' ἐκείνη τὴ στιγμή ποὺ ὀνομάζεται Δημιουργία, κάπου κάπου ἀνοίγουνται μπροστὰ μας ἔδυσσες, καὶ μέσα σὲ χάος, σὰ φλόγα ἀστραπῆς—προαιστανόμαστε καὶ προβλέπουμε πράγματα καὶ μυστήρια, καὶ ἔπειτα μποροῦμε νὰν τὰ μεταδώσουμε στὸν κόσμο ὅχι μὲ τὰ καθημερινὰ μας λόγια, μὲ τὴν καθημερινή μας γλώσσα, μὲ τὴν καθημερινή μας λογικὴ, μὰ μὲ κείνη τὴ γλώσσα, μὲ κείνο τὸ μεταδοτικὸ μέσο ποὺ σήμερα ὀνομάζεται ἀσύμβολον.

Μόνα 25. X. 06.

ΜΙΧ. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΚΛΑΙΡΧΕΝ ΜΟΥ

I

Ἔγυρε ὁ ἥλιος μέσ' σὴν δύση,
Ἐκέπασαν ἥσκιος τὰ βουνά,
Τὰ πουλλὰ πᾶσαν τὸ σκοπὸ τους,
Μόνο ἡ ψυχὴ μου ἀγρυπνᾷ
καὶ πνίγεται μέσ' σὴν λαχτάρα.
Κι' ἐνῶ τ' ἀστέρια τρεμουλιάζουν
καὶ φιλιὰ στέρνουν στὰ λουλούδια!
Ἄχ! καὶ ἡ ψυχὴ μου λαχταρᾷ
καὶ πλέκει γιὰ τὰ σὲ τραγούδια.

IVAN TOURGUÉNEFF

ΑΝΤΖΑΡ^{*)}

— Νά, σὰς παρουσιάζω τίς δύο θυγατέρες μου, εἶπε ὁ Ἰπατόφφ, Κάτια καὶ Νάστια. Νά καὶ ἡ γυναικαδέφρη μου Μαρία Παυλόβνα ποὺ εἶχα τὴν τιμὴ νὰ σὰς μιλήσω γιὰ δαύτη. Ὁ Ἀστακόφφ ἐχαιρέτησε τὴ Μαρία ποὺ τοῦ ἀποκρίθηκε μ' ἓνα γλήγορο κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ. Κράταε στὸ χέρι ἓνα κλαδευτηράκι ἀνοιχτό. Τὰ πυκνά της καστανά μαλλιά ξέφευγαν λίγο ἀπὸ ἓνα χτένι ποὺ μόλις τὰ συγκράταε, κ' ἓνα φύλλο εἴτανε σκαλωμένο ἀπάνου τους. Τὸ λιοκαμμένο της πρόσωπο φούντωσε καὶ βάφτηκε στὸν ἀνοιχτὸν ἀγέρα. Ἀνάπνεε βαθεῖα τὰ μάτια της λάμπανε φαινόντανε πὼς ἐτρεξε, καὶ κάπιες λερωσιές ἀπάνου στὸ φῶρεμά της δείχνανε πὼς ἐδούλεψε στὸ περιβόλι. Βγήκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν κά-

^{*)} Κοίταξε φύλλ. 220.

μαρα, καὶ οἱ κοπελοῦδες τὴν ἀκολουθήσανε τρέχοντας.

— Πρίπει, εἶπε ὁ γέρος, νὰ κάμουμε λίγη τουαλέτα, σὰ στὸ σπίτι μας...

Ὁ Ἀστακόφφ ἐχαμογέλασε. Τὸν ξάφνιασε ἡ ὄψη τῆς Μαρίας. Ποτὲ δὲν εἶχε ἰδωμένα ὁμορφιά περσσότερο ρούσικη καὶ τόσο παρξένη. Ἐανᾶρθε σὲ λίγο κ' ἔκατσε στὸ σοφὰ ἀκίνητη. Σήκωσε μονάχα λίγο τὰ μαλλιά της, μὰ δὲν ἔλλαξε φῶρεμα. Ἡ ὄψη της εἴτανε περσσότερο ἄγρια παρὰ περήφανη· τὸ κούτελό της πλατὺ καὶ χαμηλό· ἡ μύτη της ἴσια καὶ κοντὴ· ἓνα χαμογέλιο πλανιότανε μόλις στὰ ὄμορφα της χεῖλια. Στὸ ἀλαφρὸ σούφρωμα τῶν ἰσιωνε φρυδιῶνε της μαντευότανε κάπια καταρρόνια, καὶ τὰ μαῦρα της μεγάλα μάτια τὰ κράταε πάντα χαμηλωμένα. «Τὸ ξέρω, φαίνότανε πὼς ἔλεγε, ὅτι μὲ κοιτάτε ὅλοι σας· μὲ στενοχωρεῖ, μὰ λεύτερα, κοιτάτε μεν».

Ὅτα σήκωσε τὰ μάτια της εἶχε στὸ βλέμα της κάπι ἄγριο, μεγαλόπρεπο καὶ ξαφνιασμένο, ποὺ ἐμοιαζε μὲ τὸ βλέμα τῆς ἀλαρίνας. Τὸ ἀνάστημά της ψηλὸ καὶ λιγερὸ, μὲ μίση ἀφεγαδιαστή.

— Τί κάνετε στὸν κήπο; τὴ ρώτησε ὁ Ἰπατόφφ, ποὺ ζήταε νὰ τὴν κάνει γιὰ νὰ μιλήσει.

II

Ξέρεις τί λένε τὰ τραγούδια
ποὺ ψὲς λάλησαν τὰ πουλλὰ
πρὶν νὰ κουρνιάσουν στὲς φωλιές των;
Ξέρεις τί μελετᾷ ἡ χλῖα
βουβὴ στοῦ ὕπνου τὴν ἀγκάλη;
Ὅλα εἶναι δέηση γλυκειὰ
στὴν αὖριο ποὺ δὴ προβάλλη
νὰ φέρη ἥλιο, ἀγάπη καὶ χαρὰ.
Γιὰ μένα—ὡς ἀπλόνη ἡ νυχτιά
τὰ μαυρὰ της φτερὰ αἰώνια.
Μέσα στὸ βάθος τῶν ματιῶν σου
βρίσκω τὸν ἥλιο ποὺ ἔχει δύσει.
Τὸ ἥσυχο χαμόγελό σου
εἶν' τῶν ὀνείρων μου ἡ βρῦση.

III

Ψηλὰ τ' ἀστέρια τρεμουλιάζουν.
Ἡ νύχτα ὄνειρα σκορπάει.
Νεράιδες λούζονται στὲς βρῦσες
καὶ μιὰ τους μὲ γλυκοκιντᾷ.

Τῆς πῆρα ἓνα φιλὶ δροσοῦτο
μὲ φίλησε κι' αὐτὴ δειλά.
Τραγούδια ξύπνησαν τὴ φύση
καὶ ῥόδισε ἡ αὐγὴ γλυκά.

München, Januar.

S.P.P.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΛΗΡΟ ΜΑΣ

Ἐνας παλιὸς φίλος μου καὶ γερὸς στύλος τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας, ποὺ πολὺ τὸν ἐχτιμῶ καὶ τὸν ὑπολήπτωμαι, ὅταν διάβασε στὸ «Νουμά» τὴν ἱστορίαν μου ἀπὸ τῆς «Ὁρας», μού ἔγραψε νὰ μ' ἐρωτήσῃ γιὰ τί τζάβαλα μὲ τοὺς παπαδες, καὶ τί μὲ πειράζει ἂν τρῶνε ἐλιές ἢ χαβιάρι. Τοῦ ἔγραψα πίσω καὶ τοῦ εἶπα πὼς δὲν ἔχω τίποτα μὲ τοὺς παπαδες προσωπικῶς, ἀλλὰ μὲ τὸ σύστημα, ποὺ στὴν Ἑλλάδα μάλιστα ἀκολουθοῦνε κι' αὐτοὶ τὸ καταραμένο σύστημα τοῦ ρουτφετιοῦ, ποὺ ἀφανίζει τὸν τόπο. Θέλω νὰ χτυπήσω κατακέφαλα κάθε τι ποὺ ἀφανίζει τὸ κακόμοιρο τὸ ἔθνος, καὶ δὲν τοῦ δίνει καιρὸ ν' ἀναπνέψῃ.

Ἦθελα νὰ ξέρω τί κάμανε τὰ μοναστήρια ἀπ' τὸ Βυζαντινὸ καιρὸ ἀκόμη ὡς τώρα. Πλημμύρισαν τότες τὸν τόπο, καὶ δὲν ἔκαμν ἄλλο παρὰ νὰ γραφουε Συναξάρια, Ἀμαρτωλῶν σωτηρίες, καὶ χιλιάδες ἀνωφέλεφτα τροπάρια, ποὺ ὡς τώρα ἀκόμη ὁ ἀ-

— Κόψαμε ξερὸ κλάδα κι' ἀνοίγαμε βραγιές, ἀποκρίθηκε μὲ μιὰ φωνὴ βαθεῖα καὶ γλυκειά.

— Εἴσατε ἀποσταμένες;

— Τὰ παιδιὰ ναι, μὰ ὅχι κ' ἐγὼ.

— Δὲν πιστεύω. Εἶσαι μιὰ ἀληθινὴ Μπουμπουλίνα (*).

— Εἶδατε τὴ γιαγιά;

— Ναι, κοιμᾶται.

— Θάγαπατε τὰ λουλούδια, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ μπαίνοντας στὴν κουβέντα.

— Ναι.

— Γιατί δὲ βάνεις ποτὲ καπέλλο ὅαν βγαίνεις; εἶπε ὁ Ἰπατόφφ· κοίταξε πὼς εἶσαι κόκκινη καὶ λιοκαμένη.

Κεῖνη πέρασε τὸ χέρι της στὸ πρόσωπο της σιωπηλά, ἓνα χέρι μακρουλὸ καὶ ἡλιοκαμένο, γιατί δὲν ἔβανε ποτὲς της χεροχτία.

— Σὰς ἀρέσει νὰ περνᾷτε τὴν ὥρα σας στὸ περβόλι σας; ξαναρώτησε ὁ Ἀστακόφφ.

— Ναι.

Ὁ Ἀστακόφφ πῆρε ἀφορμὴ νὰ δηγηθῇ πὼς

(*) Τὸνομα τῆς ἡρώνας τῆς ρωμαϊκῆς, στὴν ἐπανάστασιν εἴτανε πολὺ δημοτικὸ στὴ Ρουσία.